

12.
DE
DISTINGUENDO IN DOCTRINA
MORALI PRINCIPIO OFFICII
A PRINCIPIO LEGIS.

DISSERTATIO,

Quam

Conf. Amplisf. Facult. Philos. Aboënsf.

PRÆSIDE

MAG. *FRANC. M. FRANZEN,*

HIST. ET PHIL. PRACT. PROF. REG. ET ORD.

PRO GRADU PHILOSOPHICO

publice examinandam proponit

GUSTAVUS HENRICUS FORSIUS,

Wiburgensis.

In Audit. Majori die IX. Junii MDCCCII,

Horis a. m. confvetis.

ABOÆ, typis Frenckellianis.

VIRO MAXIME REVERENDO

DOMINO

MAG. HENRICO FORSIO,

*Sacro Sanctæ Theologiæ Doctori, atque Ecclesiarum, quæ in
St. Michel & Hirfvensalmi colliguntur, nec non Contractus
adjacentis Præposito meritissimo,*

PATRI OPTIMO!

Beneficia tua, Pater Optime, mihi præstita, 'vere paterna, quoties in
memoriam revoco, summæ perfundor pietatis sensu, parenti debi-
tæ, qui nec curis pepercit, nec impensis, modo felicitati liberorum
suorum promovendæ inservirent. Tua adjutus ope, Pater Optime,
tuisque consiliis, metæ, quam contingere studui, propius jam accessi;
tibi que soli felicitatem, cujus obtinendæ spe lætor, totam quantam
debeo. Quam ob causam grates tibi devotissimas habere nunquam de-
finam; nihilque erit mihi lætius, quam easdem quavis occasione signi-
ficare & exhibere. Excipias igitur, in signum pietatis meæ, quas tibi
nunc offero, pagellas, illas quoque tuæ fructum curæ atque liberalita-
tis. Velit summum Numen te diu salvum & incolumem servare; quo
voto nil carius erit, nil lætius,

PATER OPTIME,

filio tuo obsequentiſſimo

GUSTAVO HENRICO FORSIO.

FRU DOCTORINNAN

HÖGÅDLA

HEDVIG FORSIUS, född MALM,

MIN HULDASTE MODER!

Icke blott känslan af att vara er son, utan ock föreställningen af de besvär och omförför, med dem jag alltid deltagit i min upfostran, fäst vid ert namn, Min älskade Mor, få mitt hjertas innerligaste tack-
samhet, som min pligts oföränderliga helgd. Hvarje full känsla för-
ker et utbrott. En son bör då förlåtas, som rörd af sin moders öm-
het, äfven offentligen prisar den, och brydd om et sätt, at förklara
sin erkänsla, räcker henne et blad, i hvilket hon intet annat värde
kan finna. än den sonliga vördnadens. Det får dock ännu et annat
värde af den moderliga huldhet, hvarmed det emottages. Mätte För-
synen tildela er många fälla dagar, icke blott som en belöning för e-
dra upfyllda pligter, utan ock som en skänk åt edra barns kärlek för
er. Mätte äfven jag förtjena denna skänk, genom den innerliga vörd-
nad och tacksamhet, med hvilken jag framhårdar att vara

MIN HULDASTE MODERS

lydigste son

GUSTAF HENRIC FORSIUS.

DE

*DISTINGUENDO IN RE MORALI PRINCIPIO
OFFICII A PRINCIPIO LEGIS.*

Duæ inprimis difficultates morum doctori, certa pos-
turo doctrinæ suæ principia, graves occurrunt. Una
est discrepantia opinionum de rebus honestis & turpibus,
præ temporum, gentium, vivendi generum, consuetudi-
num, culturæ ingenii, ceterarumque rerum mutabili di-
versitate, multis modis variantium. Unde natus est scepti-
cismus moralis (a): qui naturalem justitiam & injustitiam diffe-
ren-

A

ren-

(a) Præter Sophistas Græcos, qui τὰ δίκαια οὐ φύσει, ἀλλὰ νόμῳ εἶναι, contendebant, Montaigne inprimis (Essai L. II. c. XII.) posteriori ævo moralem professus est scepticismum. *Si c'est de nous, inquit, que nous tirons le reiglement de nos mœurs: à quelle confusion nous rejettons-nous? Car ce que notre raison nous y conseille de plus vraisemblable, c'est generalement à chascun d'obeir aux Loix de son pays, comme est l'advis de Socrates, inspiré (dit-il) d'un conseil divin. Et parlà que*

rentiam negans, aut educationi, aut institutis civilibus, aut religioni positivæ omnem deberi legis moralis obligandi vim, perhibet, ideoque non nisi externam & accidentalem urget justiciam. Altera est obscuritas primi principii moralis: quæ fecit, ut de eo omni tempore philosophi disceptarent, qui tamen de veritate rei moralis facile consenserunt. Neque enim utile semper est honestum,

veut-elle dire, si non que notre devoir n'a autre veigle que fortuite? La vérité doit avoir un visage pareil & universel. In hoc loco civile institutum pro norma morali ponit; alio autem religionem revelatam. O Dieu! quelle obligation n'avos-nous à la benignité de nostre souverain Createur, pour avoir desniâsé nostre creance de ces vagabondes & arbitraires devotions, & l'avoir logée sur l'éternelle base de sa sainte parolle? Que nous dira donc en cette nécessité la philosophie? que nous suivions les Loix de nostre pays? c'est à dire cette mer flottante des opinions d'un peuple ou d'un prince, qui me peindront la justice d'autant de couleurs, & la reformeront en autant de visages, qu'il y aura en eux de changements de passion. Je ne puis avoir le jugement si flexible. Ultima hæc verba iptum fere retellunt. Sensisse videtur, aliam esse justæ normam, quam arbitrium populi vel principis; sed cum illam sibi ipse explicare non potuerit, ad positivæ confugit religionis præcepta. Etiam Mandeville, auctor famosæ de apibus fabulæ, scepticismi moralis accusatus est. Honoris nempe studium pro fundamento omnis virtutis, omnisque societatis humanæ; arte factum, habet; e naturali tamen hominis superbia sive dignitatis suæ sensu illud derivare non dubitans; cui vero deinde legislatores antiquos officia socialia callido inlevisse consilio, demonstrare pergit.

sum; neque virtutis, ab omni usu abstractæ, idea nisi umbra esse videtur. Sola experientia prudentem efficit virum, non justum. Sola ratio non nisi formas gignit, materiæ expertes. Utriusque conjunctio duo parit principia, quorum unum alteri cedat, necesse est, nisi discordia perpetua erit. Aut ratio sensibus, aut sensus rationi serviant. Id si fiet, nulla sane erit virtus. Si hoc: idea quidem virtutis orietur, quam autem veram efficere nemo mortalium unquam possit. Unde præterea judicium petendum, ut lis cupidinum, in natura animali insitarum, & rationis, illas oppugnantis, dirimatur? E tertio principio? ubi autem hoc? in sensu morali? sed ille aut effectus est judicii, cujus fundamentum quæritur, aut, si diversus & a ratione & ab experientia habetur, omnem, hucusque saltem, inquisitionem fugit.

Duplicem hancce difficultatem ita tolli posse, nobis visum est, si principium officii a principio legis in re morali distingueremus: illud a sola rationis natura, hoc vero ab experientia, rationis ope, derivantes; utriusque autem communem fontem in ista quærentes mente, quæ & rationem humanam & rerum naturam, quam experimur, eodem suo consilio, sibi ipsi haud contrario, ita formavit, ut illa huic se conciliare, hujusque non literam, sed spiritum imitari & posset & deberet. Quam sententiam breviter tibi exposituri, B. L. si vel judicii vel cognitionis vitium nos fefellit, studio saltem veritatis benignam nos merituos esse veniam, ingenui speramus.

§. I.

Quamcunque de libertate hominis ideam tibi concipias, negare non potes: actiones humanas regulis esse de-

terminandas. Regulæ autem sunt notiones generales, plura continentes facta, in unum collecta. Quod non nisi in mente humana fieri potest: cujus est propria facultas plura in unum colligendi. Quam, si omnes notiones omniaque judicia, ab intellectu formata, connectere studet, rationem appellamus. Ut igitur nulla regula nisi ab intellectu oriri potest: sic omnium regularum commune vinculum non nisi a ratione formari posse, clare elucet. Æque manifestum est: rationem meram illas non posse ita creare, ut non formam tantum, sed etiam materiam a se ipsa hauriat. Res enim, quas spectant, ad orbem pertinent sensualem, in quo homini est agendum; quem autem non nisi experientia cognoscere mens potest, colligendi tantum & ordinandi facultate instructa.

Sed observandum est: regulas actionum humanarum vel singulares esse, quas singula individua sibi solis præscribunt, vel particulares, quibus societates variæ conjunguntur, vel universales, quæ totum obligant genus humanum (b). Illæ duæ sunt sunt accidentales; hæ autem necessariae. Nempe e natura humana necessarie effluunt: homi-

(b) "Intelligendum est duabus quasi nos a natura indutos esse personis: quarum una est communis, ex eo, quod omnes participes sumus rationis præstantiæque ejus, qua antecellimus bestiis, a qua omne honestum decorumque trahitur, & ex quo ratio inveniendi officii exquiritur: altera autem, quæ proprie singulis est tributa". Mirum sane est, ideam, quæ in hoc Ciceronis loco (de officiis L. I. c. 30) latere videtur, ceteris quoque philosophis antiquis sæpius conceptam, non fuisse ab illis ulterius explicatam, & ad officium diligentius definiendum mox adhibitam.

hominemque, quatenus homo est, obstringunt. Harum igitur etiam ad illas ita influit vis; ut prohibeant, ne illæ aliquid statuunt, quod his contrarietur. Hæ proprie sunt morales: has continet lex naturæ, homini rationali libere sequenda.

§. 2.

Hanc igitur a nullius vel hominis vel gentis arbitrio pendere, sed omnes homines necessarie obligare, in ipsa ejus definitione posuimus, omnesque ponunt, qui rem moralem pro certa constituunt. Supra tamen ipsi monuimus; materiam omnium regularum, quibus actiones humanæ definiendæ sunt, ab experientia esse hauriendam. Sed experientia est accidentalis; apud diversos homines, diversisque temporibus diversa. Neque negari potest, quod Sceptici urgent, varios homines, variasque gentes variis temporibus contraria statuisse morum humanorum præcepta; multasque quæstiones juris naturalis, de letali e. c. poena, adhuc sub iudice esse. Quomodo igitur hæc tollenda est contradictio? Ita, si ostendatur: vim, qua lex moralis omnes obligat homines, non a materia oriri, quam continet, cujus fons experientia est, sed e forma, h. e. conditione necessaria, qua pro lege habetur: quæ non potest oriri, nisi ex ratione, omnibus hominibus communi.

Quæ igitur est conditio necessaria, qua lex pro lege haberi possit? Nonne universalitas ejus, ea scilicet, ut omnes, quibus lata est, obstringat (a). Po-

A 3

namus

(a) De universalitate legis moralis ita loquuntur philosophi Kantiani, ut illam non omnes tantum homines, sed

namus societatem privatam, sibi leges præscribentem. Nonne prima est conditio earum, ut omnia societatis membra, quatenus membra sunt, illis obedientiam debeant? Societas autem, cui lex moralis lata est, totum est genus humanum; cuius ergo omnia membra obligare quævis regula a te censenda est, quam pro morali naturæ præcepto, te necessario obligante, habere possis. Nul- lum itaque est dubium, quin universalitas legis moralis criterium sit veritatis suæ. Sed num etiam ad te obli- gandum hæc mera ejus forma sufficit?

§. 3.

Sufficit sane, si rationalis es. Quod enim ab omni homine, quatenus homo est, agendum esse judicas: id a te quoque agendum esse, nisi humanitatem tuam exuere velis, tibi persvadeas. Rationem tuam tollas, tibi ipse contrarius; si contendas, tibi licere, legem non servare, quam

omnes etiam rationis participes, Deum itaque ipsum, obli- gare, contendant. Id quidem concedimus, principium illud rationis, e quo oritur obligandi vis moralis, apud omnes rationis participes, ideoque etiam apud Deum, cu- jus mentem non nisi nostræ analogia cognoscimus, vale- re. Nemo enim, rationis particeps, sibi ipsi contrarius cogitari potest. Sed ipsam legem, quam humano generi ratio & natura præscribunt, ad alios pertinere, quam ho- mines, frustra urgetur. Quid enim est lex sine materia? Legis vero, hominibus latæ, quæ potest esse materia, nisi illa, quam sensus nostri nobis in hac terra suppeditant? Hujus autem a nobis cogniti orbis legislationem, ad a- lios extendere mundos, quis mortalium audeat?

quam tamen ipse tibi præscripsisti. Præscripsisti autem, si judicasti, illam ab omnibus hominibus, quatenus homines sunt, esse servandam. Qua igitur alia obligandi vi opus est? Obligat lex moralis, non quia hoc vel illud statuit, sed quia universaliter statuit, hoc est, quia lex est.

Ne leges quidem civiles aliter obligant. Quatenus civis sum, legem latam & promulgatam servare me oportet, qualiscunque sit. Legem esse, mihi sufficit; qualis sit, id ad legislatorem pertinet. Liceat mihi quidem in civitate recte instituta, si noxiam esse crediderim legem, vel principi, vel senatui, vel populo, qui legislatorem excercet potestatem, ejus mutationem proponere. Quamdiu autem lex manet, aut illam servare, aut e civitate egredi me debere, nullum potest esse dubium. Similiter in regno legis naturalis, aut ei parere, quidcunque statuatur, aut humanitatem meam, ideoque jura mea humana, mittere debeo. Quamvis autem jurium humanorum jactura læsionem legum moralium necesse sequatur; inde tamen non efficitur, harum obligandi vim a respectu hominis ad illam pendere. Ne civiles quidem leges ipsam internam obligationem poenis efficiunt, sed externam tantum obedientiam cogunt. Nempe distinguendum est inter obligationem liberam, quæ non nisi rationem obstringit, eadem semper & apud omnes manens, ac stimulos, quæ a physica cujusque natura admodum varii oriuntur: a quibus ergo si obligatio derivetur, admodum vaga atque incerta sit; nec ullo modo cum libertate conciliari possit. Nam liber non est homo, nisi quatenus ab externa rerum necessitate se solvere potest: quod autem aliter fieri nequit, quam rationis meræ jussu sequendo. Quid igitur jubet ratio, per se sola? Id quod jam supra observavimus: ut homo ipse sibi consentiat, ordinem servet, quem sibi, quatenus homo est, præ-

præscribit, legique obediat, quam pro lege omnium hominum habet. Ita oritur obligatio libera & rationalis: qua sola virtus niti potest, & iustitia interna.

§. 4.

Quid igitur est officium? Necessitas actionis liberæ, legis causa. Cui definitioni commune hominum iudicium consentit. Qui nempe legi obedit & naturali & civili, quia lex est, ille officium suum implere, ille & civis bonus, & honestus esse homo, ab omnibus censetur. Qui autem legem pro adminiculo tantum sui commodi adhibet, ille, ut usurpator juris communis, ab alio unoquoque damnatur. Atque ipsi nos accusamus, si legi externam tantum nos præstitisse obedientiam, animadvertimus: cum scilicet non legis causa, sed commodi, hoc tempore ex obedientia nostra nobis adfluentis, illam secuti sumus. In casu enim legem facere, turpe esse: nemo non sentit. Quid aliud efficere potuit, ut homines a iustitiæ tramite nullis suis commodis amoveri possent: ut Brutus filios suos occidi juberet, quamvis plurimi adstantium civium, exsilium sufficere, murmurarent: ut Torquatus natum suum, qui contra imperatoris mandatum cum hoste pugnaverat, etsi victorem, capitis damnaverit: ut Regulus ad Carthaginienses reverteretur, nec cruciatus hostium, nec lacrymis uxoris & liberorum permotus? Talem virtutem sympathia non gignit: quæ quidem facere potest, ut Pylades pro Oreste mori velit, non vero, ut pater liberorum, maritus uxoris amorem, legis causa suffocent: vim physicæ suæ naturæ rationis ope ferentes. Ingenuose quidem observant, qui omnem rem moralem sui amore fundant, hominem e fine ad adminicula studium suum transferre solere, eandem itaque esse iusti-

justitiæ ac avaritiæ originem. Quid autem inde sequitur? omnem virtutem esse errorem, esse vitium rationis, sibi non consentaneæ, sed adminiculum pro fine habentis, vel potius phantasiæ, viæ antecenitate ita captæ, ut metæ prorsus obliviscat. Num veto Romani illi, severi & iusti viri, quos nominavimus, ratione erant infirmi, phantasia fortes? Rationis igitur vim deprimere debeas, ut honestus esse possis? E fallacia quadam naturæ, excellentissima, quæ in terra cogitari potest, res, summaque generis humani laus, virtus, oriatur? Cur vero talem ejus originem quæramus, cum ex ipsa mentis humanæ constitutione quam facillime explicari possit?

§: 5.

Quid nempe est fundamentum illud officii, quod statuimus? nil, nisi principium contradictionis practice applicatum. Hujus autem non theoreticam tantum, sed practicam etiam vim esse: vel inde mox opinari licet, quod homini, ad agendum nato, ratio non in eum tantum finem data esse credi possit, ut res, sibi consentaneas, cogitet, sed in eum etiam, ut actionum suarum nexum & ordinem efficere possit. Quam opinionem inquisitio etiam in naturam animi nostri satis superque confirmat. Quisque enim observare potest, in mente nostra non *facultatem* tantum inesse, pluribus observatis rebus, nexum earum perspicendi, sed *nisum* etiam cum in illis, quæ scimus, tum in illis, quæ sponte agimus, ordinem, harmoniam, unitatem præstando, systema quoddam efficiendi. Qui nitus vel in rebus minimis ordinandis sese prodit: quas non semper utilitatis tantum, sed etiam meri ordinis causa, regulis certis definitas esse, consideramus. In ædibus v. c., supellectile, aliisque formis

corporeis regularis quædam harmonia, non commodi causa, inde orientis, sed sua propria vi, nobis est grata & accepta. Quem igitur in rebus physicis laudamus ordinem, illum in moralibus spernamus? Quod in scientia nostra quarimus systema, illud in vita nostra non æstimemus? Quæ in rebus Theoreticis contradictionem non fert, ratio humana, in rebus practicis sibi ipsa contrarietur? De quantitibus physicis affirmet, totum continere omnes suas partes, de moralibus autem idem ferre iudicium non audeat? Legem ferat omnibus hominibus servandam; uni autem homini permittat, illam non servare? Nequaquam ita absurde mens humana est constituta. Cum se ipsa ratio tua non pugnat, sed cum tui amore, tui commodi studio. Cupidines quidem sæpe efficiunt, ut in legem peccemus, quam tamen pro lege habemus; sed nonne tunc conscientia nos acculat?

§. 6.

Objicias forte, accusationem hanc non e vi solius rationis oriri, sed e sociali hominis studio, sensuque necessitatis legum in societate humana unicuique observandarum, qui tutus & felix vivere optat. Cur autem civium salutem tua salute redimis? cur bona, cur vitam ipsam, patriæ devoves? cur non dolorem tantum, sed pudorem etiam, legis neglectio in animo tuo mover? cur extra societatem quoque eandem sentis conscientia vel vituperium vel applausum? Ponamus te solitarium vivere: quatenus rationis es particeps, non potes non regulam aliquam faciendorum & fugiendorum tibi præscribere. Quodcunque ejus sit principium, vel utilitas tua, vel alia causa, quamdiu non mutata est, eam tibi servandam esse, nisi absurdus es, judices. Sed cupidine quadam

eī contraria, præsēntisque momenti illecebris seductus, eam transiisti. Quid igitur sentis? Dolorem, quia transgressio ista tibi nocuit. Sed si forte non nocuit; sæpe enim una transgressio regulæ quoad effectum nullius fere est momenti. Nonne tamen te pudet regulæ neglectæ? Nonne te ipse contemnis, cum tu, rationis particeps, libidinis præsēntis causā ad legem, quam pro lege etiam in eo temporis momento, quo eam transiisti, non potuisses non habere, si rationem tuam consulisses, lædendam, turpiter sis delapsus. Cujus pudoris quæ potest esse causa, nisi sensus læsæ rationis lege læsa? Ab isto igitur dolore, quem damnum præsens, ex actione patrata oriens, efficit, hic pudor ita differt, ut rationalis hominis natura a sensuali. Hic est conscientia moralis: illam autem animalia etiam sentiunt: canis v. c., qui præcepto domini obedit, poenam reminiscens, quam antea dedit, cum non obedierit.

Haud quidem negamus, hanc conscientiæ vim in multis hominibus non esse efficacem; sed causa est facilis intellectu. Nempe aut parum exulta est ratio illorum; aut cupidinibus domita, atque prava consuetudine quasi deleta. Adeo tamen in sceleratis etiam hic valet sensus, ut ipsam legem, quam non servant, nullam esse sibi persuadere studeant: incommodam illam conscientiæ vim ita depressuri.

Quocunque igitur nomine, vel conscientiæ, vel sensus moralis, vel rationis practicæ, vim istam originariam mentis humanæ, unde moralis oritur necessitas, designare velis: illam vere existere, atque ex ipsius rationis principio facile posse explicari, concedas, speramus. Quamvis itaque ad externam legis observationem efficiendam, ut

in civitate, sic in naturæ regno, poenis & præmiis opus sit; vera tamen virtus, quæ est obedientia legi præstita legis causa, non oritur, nisi e rationali hominis voluntate, sui commodi studio non commota,

§. 7.

Hoc igitur posito officii principio, rem moralem scepticis telis non posse convelli, facile est intellectu. Quæ nempe omnia ab historica illa observatione, cujus veritatem haud negamus, proveniunt: quod scilicet variæ fuerint hominum & gentium leges. A materia autem legis officii vim, actionisque moralitatem, non pendere, nos satis probasse nobis videmur. Sufficit, legem ab illis, qui ejus causa egerunt, pro lege esse habitam, illosque sensum obedientiæ ei libere præstandæ, h. e. officii, habuisse. Quæcunque fuerit lex, si sui commodi studium mittebant, ut legi obedirent, honesti erant. Sic in republica Spartana, mater, quæ naturalem suum in subolem amorem ita suffocabat, ut puerum innocentem plagis publice cædi gauderet, quia sic fortis fieret civis; pater, qui infantem suum recens natum sibi que carissimum abjici jubebat, quia parva & debilis & manca corporis ejus structura non nisi infirmum civitati militem promittebat; atque puer, qui vulpeculam furatus, ut furtum occultaret, ab illa pectus suum lacerari passus est, quia turpe erat, non commisisse furtum, sed prodidisse: nonne isti honeste egerunt, etsi leges, quas servabant, a nobis haud probentur? Similiter Carthaginienes, qui Agathocle urbem eorum repente invadente, ut Saturnum placarent, cum infantes suos, tum se ipsos quoque Deo sacrificandos obtulerunt: nonne summam pro patria virtutem exseruerunt, quamvis errore notam? Omnes fere gentes

gentes antiquæ ipsa præcepta legis moralis erronea sæpe proposuerunt; mancas enim de rerum natura, consilioque divino, hominisque destinatione notiones sibi conceperant: aut superstitione, aut hostili in externos animo, quibus nullum fere competere jus humanum crediderunt, aut legislationis civilis humanam naturam corrumpente vi, in abominandos sæpe errores ducti. Quis tamen contendat, virtutem apud illos nullam fuisse? Nobis quidem leges sunt humaniores, æquiores, justiores: num vero pro illis nos ita devovemus, ut antiqui heroes, quorum præclara pro patria facta perpetua nobis manent exempla? Cognitione certe recti & boni veteres superamus, haud vero virtute. Virtutis igitur sive honesti principium firmum manere, qualiscunque fuerit legislatio diversarum gentium & temporum, hæc satis probare nobis saltem videntur. Quæ autem simul ostendunt, præter officii principium, menti humanæ a natura insitum, aliud esse quærendum legislationis fundamentum, experientiæ debitum.

§. 8.

Ut facile persuasi sumus, formale illud moralitatis principium, quod Kantius definivit, verum esse, & unicum officii fundamentum: ita difficile edoceri possumus, illud non tantum criterium esse moralitatis actionum nostrarum, sed etiam tale cognoscendi principium, ut ab illo solo ipsa præcepta moralia, nullo ad rerum naturam habito respectu, explicari possint. Quomodo enim nuda forma unquam in materiam mutari possit, intelligere nequimus. Ipsum præceptum legis e sola ista, necessaria quidem, sed formali tantum conditione, quod sit universalis, exoriri posse, non magis nobis liquet, in-

genue fatemur, quam rotam solidam e sola forma ejus circulari, nulla adhibita materia, cui forma ista, a priori definita, applicetur, effici posse.

Nisi valde fallimur, ipsa illa exempla, quæ auctor novæ philosophiæ moralis in libro (*Metaphysik der Sitten*) ubi prima ejus posuit fundamenta, ad ostendendum, quomodo e rationali isto, quod statuit, principio moralis, leges explicentur morales, affert, id quidem indubie probant: unumquemque hominem honestatem actionis suæ ita tantum experiri posse, si quærat; an regulam, quam *sibi* sequendam statuit, *universaliter* probabilem habere possit? Haud vero demonstrant, sine ulla empirica ratione a priori posse definiri, quæ regulæ tales sint, ut pro universalibus, h. e. pro legibus moralibus, constitui queant. Quæstioni enim; cur regula, quæ proponitur, universalis esse possit, vel non? nescio sane, quid ratio respondeat, nisi rerum naturam consuluerit. Recte quidem observatur: regulas injustas se ipsas tollere, si pro universalibus naturæ legibus ponuntur. Cur vero? nonne ipsum illud vocabulum *naturæ legis*, quo transcendentalis utitur philosophia, furtivum quasi ad physicum hunc mundum, in quo agimus, prodit respectum? Quid nempe est regula, quæ naturæ lex fieri possit, nisi ea, quæ huic rerum naturæ convenit? Hanc igitur ante cognovisse debeo, quam judicare possim: utrum regula, quam mihi proponam, lex naturæ fieri possit, an non? Cur v. c., ut illud tantum citemus exemplum, quod ex omnibus, a Kantio adhibitis, ad assertum ejus probandum maxime facere videtur — Cur, inquam, regula hæc: "pecuniam mutuare, promittens te soluturum esse, quamvis scias, te id nunquam facturum fore"; si universalis cogitatur, ipsa se tollit? Hæc est ab illo ipso facta respon-

sio:

fio: (Svecica utimur Cel *Boethii* translatione, utpote plurimis nostratium manibus prompta): "Ty allmänheten af en lag, at hvar och en, då han befunne sig i trångmål, kunde lofva, hvad han behagade, med förefats, at ej hålla, hvad han lofvat, skulle om intet göra alla författningar och *all affigt man med dem kunde hafva; emedan ingen mera trodde, at något vore bonom lofvadt, och hvar och en skulle finna sådana yttranden, såsom et föregifvande utan betydelse, vårda sit åtlöje*". Nonne vero in hac argumentatione ratio empirica latet, e consideratione societatis humanæ enata? Quid nempe finis ille (*affigt*), qui asseverationibus & promissis quæritur, esse potest, nisi usus aliquis humani generis? Cur tanti interest, ut promissa fieri possint? Haud quidem negamus, neque promissa, neque deposita, neque ulla pacta, ne colloquia quidem inter homines existere posse: si universales ponantur regulæ, quæ permittant, promissum non servare, depositum non reddere, verum non dicere. Causa autem, cur velimus, ut omnia illa existere possint, nonne empirica est? Quid enim ratio mea sola efficere potest? Nil aliud, quam ut statuatur: si vis, ut promissa, ut deposita, ut pacta, ut colloquia existant, fides tibi servanda est, verum dicendum est, Cur autem volo? nonne societatis humanæ causa?

Quamvis igitur quædam justitiæ præcepta talem præ se ferant veritatis logicæ speciem, ut eorum contrarium sibi ipsi contrarium mox appareat: hominis tamen, non cogitaturi solum, sed etiam acturi, voluntatem ad illa pro universalibus actionum humanarum regulis agnoscenda, sola ista contrarietate, non flectunt: quæ scilicet nil aliud monstrat, quam res, de quibus præcipitur, evanescere, nisi hæc serventur præcepta, haud vero res illas existere debere.

bere. Quin, logica ista contradictio, etsi primus sit quasi index animi humani ad differentiam iusti & iniusti observandam, non modo non sola sufficit, ad hanc definiendam, sed interdum etiam non impedit, quominus idem iustum sit, quod tamen sibi ipsi contrarium videtur. Deposito domino poscenti non reddere: nonne hoc veram involvit contradictionem? Quod enim suum est, id ei non dare, idem est, ac illud suum non habere, quod tamen suum esse, negari nequit. Quis tamen e-ntem apud se depositum domino reddat, qui hominem innocentem & inermem eo occisurus est? Quantum rigidissima iustitiæ præcepta rebus circumstantibus mutantur: facile est perspectu. Num mendacium Mucii Scævola de conjuratione juvenum Romanorum, quo Porcennam e Roma, obsidione pressa, deterruit, a mendaciis Catilinæ, coram senatu scelera sua obrecturi, nullo differt discrimine? In genere, collisiones officiorum quomodo dijudicari possunt, nisi comparando effectus, non actionum singularum, de quibus in certo casu quæritur, sed regularum, quæ in omni simili casu sequendæ sunt? Nonne igitur experientia consulenda est in definiendis etiam juris perfecti statutis? Jura autem imperfecta ne cogitari quidem possunt, nisi considerata sensuali hominis natura. Atque intemperantiam, suicidium, crudelitatem in bruta animalia, vicia contra naturam, quo jure prohibeat ratio humana, nisi externam inspexerit rerum creaturarum indolem, ordinem & finem?

§. 9.

Omnes autem, quæ sapius factæ sunt in moralem Kantii doctrinam, hujus generis objectiones, sponte decident, necesse est: si formale, quo illa nititur, principium,

pium, non habeatur nisi pro conditione necessaria legis moralis: hujus autem aliud quærat^r materiale fundamentum. Quo facto, istam doctrinam non modo nil perdere vis suæ ad veram virtutem, a sui commodi studio alienam, urgendam; sed multo etiam aptiorem ad istum obtinendum finem, clariorem nempe & naturæ humanæ magis consentaneam, fieri, nos certe, si judicare audeamus, censem^{us}. Ex una enim parte, omni obligandi vi ab universalitate præcepti derivata, neque ulla admixta stimulorum sensualium incitatione, puritas virtutis sancta conservatur; ex altera autem leges proponuntur, ad orbem humanum adæquatæ, non extra omnem experientiam in mundo idearum constitutæ, merisque spiritibus exsequendæ. Quam vero inter principium officii & principium legis urgemus distinctionem, illam non precariam esse, sed rei natura fundatam, ulterius probare, superfluum habemus. Aliud est legem ferre, aliud legi latæ & constitutæ obedire. Alia est quæstio: utrum bonum exerceam, quia universaliter est bonum, an quia mihi est bonum; utrum legis, an pœnæ vel præmii causa agam? Alia: quid sit universaliter bonum; quæ sint præcepta, quæ lex contineat? Formali illo officii principio constituto, nil aliud scio, quam id tantum mihi esse agendum, quod universaliter agendum esse velim. Ut vero sciam, quid hoc sit: materiali opus est legislationis principio.

§. 10.

Unde igitur illud materiale principium peti potest, nisi ex orbe, in quo hominem natura posuit, variis instructum viribus, in certos obtinendos fines adaptatis? Quatenus theoretica gaudemus ratione, omnem rerum

naturam unum habemus systema. Omne autem systema principio eget. Quid igitur illud est principium, quo omnes conjunguntur naturæ partes? Eateri oportet, haud integram esse naturæ cognitionem, quam sapientissimi etiam homines sibi adquirere possunt. Quam vero diversa est apud diversos homines, apud rusticum & eruditum, Europæ gentes & Polynesiæ incolæ! — Sed quid opus est alium cognitu naturæ orbem, quam illum, ad quem actiones nostræ pertinent? Iosita regula, nil aliud esse agendum, quam quod sit universaliter bonum: facile in suo loco quisque observare potest, quid in illa sphaera, quæ sibi universum est, omnibus ejus partibus optime conveniat, quid repugnet?

Quæ igitur res ad præcepta moralia statuenda cognoscendæ sunt? Certe naturales vires ac propensiones & humani generis & rerum, quibus homo utitur. Illæ scilicet ostendunt destinationem & ejus & harum. Quomodo vero ostendunt? Ita, si omni mutabili varietate neglecta, ad ista tantummodo attenditur, quæ in rebus naturalibus conformia & immutabilia sunt, e quibus scilicet generales abstrahi possunt regulæ. Quæ quidem absolute necessariæ fieri nequeunt, cum empirica sit illarum origo; sed eam tamen necessitatem habent, ut illis tuto acquiescere possimus. Quod enim in re morali exigimus, absolute necessarium, id ad formam pertinet legis, quam ratio creat, non vero ad materiam, quam natura præbet. Male igitur poscitur, ut ipsa præcepta moralia sint absolute necessaria. Sufficit, ea æque firma ac constantia esse, ac physicas regulas, quæ innumeris confirmatæ sunt observationibus. Sic facile oritur idea, quam quærimus, ordinis naturæ: qui exigit, ut quæque res creata suum, in ipsa formatione sua indicatum, obtineat finem

finem: h. e. ut quæque res adeo perfecta sit, ac in suo genere esse potest. Ad quem vero ordinem pertinet, ut partes toti, res inanimatae animantibus, bruta animalia rationalibus, singuli homines toti generi humano cedant: manifestum enim est naturæ consilium, hanc observandi graduum dignitatis progressionem.

Clarum itaque habemus principium legislationis moralis. Rerum natura sibi ipsa contrariari non potest, neque ratio practica rationi theoreticæ contradicere. Lex igitur moralis legi physicæ conveniat, necesse est; non particula particulae, sed systema systemati. Arte formandus est homo, sed ad naturæ exemplum. Dignitas humana non in eo consistit, ut naturam oppugnet, sed in eo, ut naturam libere sequatur: quam bruta animantia necessarie & serviliter sequuntur.

§. II.

Cum igitur felicitatis studium in omni animali natura insitum sit; ejus rationem in legibus ferendis moralibus habendam esse, frustra negant philosophi eccentrici, cometarum more e vicinia veritatis & lucis in deserta & tenebrosa spatia subito excurrentes. Qui scilicet, cum vaga sit, & diversis hominibus toto cœlo diversa, felicitatis notio, illam ad rem moralem, quam omni tempore omnibusque rationis participibus apodictice probatam esse oportet, definiendam, prorsus ineptam esse, vehementer urgent.

Sed aliquid certe agendum est, idque in orbe sensuali. Ratio autem sola ibi gubernare quidem, sed non

provehere valet. Ramis igitur & velis opus est, h. e. cupidinibus, quæ vero omnes in felicitatem tendunt. Hujus itaque notionem in præcipiendo, *quid* agendum sit, necessariam esse facile constat. Non tamen negamus, illam utpote ab experientia abstractam, incertam esse, multisque modis ab ipsa corporis constitutione, ingenii cultura, vivendi genere, aliisque rebus externis mutari. Unde evenit, quod jam supra observatum est, ut leges morales in felicitatem humanam obtinendam directæ, variis temporibus, variasque apud gentes admodum variæ fuerint. Sed cum virtus humana a legum varietate nihil damni capiat, quippe quæ rationali suo firma stat principio: nil impedit, quominus in præceptis moralibus statuendis quisque illam, quam sibi pro sua cognitione concepit, felicitatis ideam, ita adhibeat, ut non sibi soli, sed toti generi humano, consulere studeat. Præterea non e nostra tantum singulari, sed e plurium hominum, gentium, temporum experientia, comparata & probata, communis felicitatis humanæ notionem abstrahere solemus. Atque si naturam sequimur ducem, in felicitatis notione generalibus regulis describenda æque certi esse possumus, ac in aliis rebus definiendis, quarum ab experientia haurimus cognitionem, tamdiu tuto adhibendam, quamdiu nullum phænomenon illam mutavit. Quis v. c. non æque certe statuatur, adulterium, cædem, rapinam, humanam dissolvere societatem, ac incendiis, diluviis, procellis, ædes, agros, naves destrui? Nonne igitur præceptum morale de illis evitandis, æque certum est, ac oeconomicum de præcavendo ab his? Haud persuademur, ita tumultuarie felicitatis humanæ elementa a natura esse projecta, ut non plurimi homines, ratione sensum ducente, intelligere possint, quid in genere hominem felicem reddat. Nec tamen negamus, præcepta ad felicitatem

tem humanam spectantia, mutata rerum cognitione, mutari: quæ autem materiæ mutatio formalem legis moralis vim, quæ virtutem gignit, infringere nequit. Sufficit, unicuique homini aliquid universaliter bonum & utile videri: cuius igitur præstandi regulam pro morali ponit præcepto.

Cum autem hominem unumquemque pro sua boni & utilis cognitione legis moralis latorem constituimus; forte videmur ad sententiam istorum philosophorum relabi, qui hominem jubent, ut suum commodum pro honesti principio habeat. Sed observandum est, nos supra statuisse, primam & absolute necessariam legis moralis conditionem eam esse, ut omnes obliget homines, ideoque universaliter sit probabilis. Quis igitur tanti insanus sui amator est, ut in legibus constituendis, quas omnes approbent homines, quibusque totum obediat genus humanum, suum tantum commodum sibi esse consulendum: non impudenter magis, quam absurde, sibi persuadeat. Ita nempe omnium, qui nati sunt & nascuntur, hominum dominum & tyrannum se constituat, suamque libidinem summum & unicum esse totum rerum naturæ finem, proclamare audeat. Nemo sane, quatenus se legislatorem moralem habet — habeat autem, necesse est, cum quærat, quid sit bonum? quid iustum? — nemo, inquam, nisi ratio sua cupidinum vi prorsus occæcata sit, in legibus ferendis, quas ab omnibus hominibus comprobari velit, se tantum respicit. Sed alia est res: cum ad leges exsequendis pergimus. Legi nempe, non nostri tantum causa a nobis approbata, aut libere obedimus ob hanc solam rationem, quia lex est moralis: quo facto interna oritur iustitia, sive moralitas; aut metu pœnæ & spe præmii coacti,

quod externam tantum justitiam, sive legalitatem, gignit. Constat igitur, veram hominis uniuscujusque virtutem inde nihil pati, quod in præceptis faciendis felicitatis humanæ habeatur ratio: magna scilicet differentia inter legem moralem, quæ omnium hominum felicitatis causa constituitur, & regulas, quas singuli homines sui tantum commodi causa sibi præscribunt, quorum igitur observantiam ab aliis poscere sine injuria nequeunt, facile observatur.

§. 12.

Non tamen contendimus, solam humani generis salutem legis moralis principium esse. Multa nempe hæc statuit, quæ ad illam proprie non spectant. Prohibet v. c., ne animalia crucientur. Neque semper a majori vel minori damno, quod in societate humana crimen aliquod efficit, major vel minor gravitas ejus pendet. Plura sunt scelera præ ceteris abominanda eam præcipue ob rationem, quod dignitatem humanam demergant, atque naturæ consilio contrariantur: infandum v. c. hominis cum bruto animanti commercium, quod rapina & cæde turpius quisque habet.

Plura sunt bona præter felicitatem proprie dictam, ad quæ obtinenda homini vires a natura datæ sunt: ut veritas, decor, ordo, ingenii cultura, ars. Nec sui tantum amorem directum, verum etiam sympathiam, in physica hominis natura observamus. Quæ igitur omnia in legislatione morali respicienda sunt. Verbo, naturæ consilium de homine, omnibusque rebus, quas
ille

ille adhibere potest, principium esse legis moralis, concludimus.

Quid autem est naturæ consilium, nisi voluntas Divina, quatenus in rerum natura nobis est patefacta? Qui ordinem naturæ credit, Deum credit. Quæ rationis quoque humanæ origo esse potest, nisi ratio divina? Ad Deum igitur & officii & legis principia ducunt, atque novam ab eo sanctionem accipiunt, non pœna & præmio, sed veneratione summi rerum gubernatoris, in liberos animos efficacem. Hæc vero diligentius explicare, ut intimus inter religionem & rem moralem nexus clare elucescat, præsens tempus nobis non permittit.

